

PRO BONO HOMINIS — ДЛЯ БЛАГА НАУКИ І ЛЮДИНИ

До 100-річчя від дня заснування Інституту біохімії ім. О.В. Палладіна НАН України

17 грудня 2025 р. в Національному академічному театрі опери та балету України імені Тараса Шевченка відбулося урочисте зібрання з нагоди 100-річчя Інституту біохімії імені О.В. Палладіна НАН України.

Pro bono hominis — цей латинський вираз на логотипі Інституту біохімії ім. О.В. Палладіна НАН України, мабуть, якнайкраще відображає суспільну місію цього славетного, всесвітньо відомого наукового центру — працювати на благо науки і людини.

Історія установи розпочалася восени 1925 р., коли в Харкові за ініціативи та безпосередньої участі тоді ще молодого професора Олександра Володимировича Палладіна на базі науково-дослідної кафедри Медичного інституту було засновано перший на теренах СРСР інститут біохімічного профілю і один із перших науково-дослідних центрів в Україні — Український біохімічний інститут Народного комісаріату освіти УРСР. Очолив його видатний вчений, майбутній патріарх світової нейрохімії, академік багатьох академій світу О.В. Палладін, який перебував на цій посаді до 1969 р. і залишався почесним директором до самої своєї смерті у 1972 р.

На момент офіційного відкриття Інституту 9 листопада 1925 р. його штат складався з директора, двох наукових співробітників, дев'яти аспірантів, служника і рахівника. Однак, незважаючи на таку малу чисельність наукового колективу, його діяльність була на диво плідною і багатогранною. За перші п'ять років було опубліковано понад 100 наукових статей з різних питань теорії і практики динамічної та функціональної біохімії, видано п'ять підручників, оприлюднено понад 30 науково-популярних матеріалів.

У грудні 1931 р. Інститут увійшов до складу Академії наук УРСР і переїхав з Харкова до Києва. Спочатку його співробітники працювали в приміщеннях інших наукових установ, аж

поки у 1935 р. не перебралися до власної будівлі на вул. Леонтовича, 9 — нинішнього головного корпусу установи. Кадровий склад Інституту в цей період активно поповнювався запрошеними О.В. Палладіним талановитими науковцями й аспірантами.

Вже на ранніх етапах в Інституті було закладено традиції, пов'язані з проведенням поглиблених фундаментальних досліджень, підтримкою нових ідей, розробленням принципів та методичних підходів до вирішення експериментальних завдань, формуванням поглядів на перспективи розвитку окремих наукових напрямів і біохімії загалом. Ці традиції і зараз, через 100 років, зберігаються і розвиваються, забезпечуючи плідну й ефективну роботу наукового колективу.

Під час Другої світової війни, у вересні 1941 р., Інститут було евакуйовано до Уфи, де на базі Башкирського санітарно-бактеріологічного та Українського психіатричного інститутів співробітники продовжили свою роботу. У цей період вони сфокусували зусилля на проблемах біохімії зсідання крові, зокрема на вивченні кровоспинної та прискореної ранозагоювальної дії метилнафтохінону (вітаміну K_3) і його водорозчинного препарату «Вікасол». На Уфимському вітамінному заводі в короткі строки було налагоджено виробництво цих препаратів та забезпечено їх використання у шпиталях по всій країні. Пізніше «Вікасол» став доступним фармацевтичним препаратом, який тривалий час широко використовували у терапевтичній та хірургічній клінічній практиці. Важливим результатом створення аналога вітаміну К було відкриття принципової можливості одержання синтетичних вітамінів, які, зважаючи на тогочасний стан харчування, мали значні переваги над природними сполуками.

У травні 1944 р. Інститут біохімії повернувся до Києва. Його «рідна» будівля на вулиці Леонтовича не постраждала, але виявилось, що майже всі вікна вибиті, наукове обладнання розграбовано, книжки знищено. Буквально за кілька тижнів співробітники змогли навести лад у своєму «домі» і відновили дослідження

в традиційній для себе галузі динамічної та функціональної біохімії.

У повоєнний період почали розвиватися й нові напрями, такі як біохімія протеїнів, біохімічна фармакологія, біохімія нуклеїнових кислот, молекулярна імунологія, біохімія ліпідів. Інститут здобув високий авторитет у науковій спільноті, перетворився на потужний, відомий у всьому світі науковий центр. Так, у 1967 р. на I Міжнародному нейрохімічному конгресі у Страсбурзі О.В. Палладіна було визнано патріархом світової функціональної нейрохімії.

Розширення наукової проблематики Інституту, підвищення методичного та науково-технічного рівня досліджень зумовили перехід від органо-клітинного до молекулярного рівня. На цьому етапі особливу увагу було приділено вивченню прижиттєвого оновлення протеїнів, нуклеїнових кислот, вітамінів та інших метаболітів як в онтогенезі, так і за різних патологічних станів організму. Пізніше до цього додалися дослідження сигнальних механізмів передачі інформації і регуляції процесів обміну в окремих молекулярних системах у клітинах.

Інститут біохімії й досі видає науковий журнал «The Ukrainian Biochemical Journal», який у 1926 р. заснував О.В. Палладін під назвою «Наукові записки Українського біохімічного інституту». Крім того, з 2008 р. на базі Інституту видається ще один журнал — «Biotechnologia Acta», присвячений розвитку нового сучасного напрямку — біотехнології.

Одним із найстаріших підрозділів Інституту є наукова бібліотека, яка працює від 1925 р. і має великий унікальний фонд наукової періодики, монографій, довідкової літератури з біохімії та суміжних спеціальностей.

При Інституті біохімії функціонує створений у 1973 р. Меморіальний музей О.В. Палладіна. У приміщеннях Інституту, де жив і працював великий вчений, зібрано багато документів та інших матеріалів, які розповідають про його життєвий шлях, плідну наукову, науково-організаційну, міжнародну, педагогічну і громадську діяльність.

На базі Інституту працює також Українське біохімічне товариство, яке об'єднує біохіміків

Святкування 100-річчя Інституту біохімії ім. О.В. Палладіна НАН України. Національний академічний театр опери та балету України імені Тараса Шевченка. 17 грудня 2025 р.

усієї країни і є рівноправним членом Федерації європейських біохімічних товариств (FEBS) і Міжнародного союзу біохімії і молекулярної біології (IUBMB).

Від самого початку Інститут біохімії був і нині є організатором, а часто й базовою установою для проведення найважливіших біохімічних форумів міжнародного рівня. Це насамперед парнасівські наукові конференції, що проводяться спільно з польськими та ізраїльськими біохімічними товариствами; українські біохімічні конгреси, присвячені найактуальнішим проблемам сучасної біохімії, молекулярної та клітинної біології; наукові школи; численні семінари (зокрема, нещодавно було започатковано загальноакадемічний міждисциплінарний семінар у галузі природничих наук «Актуальні питання фізико-хімічної та математичної біології», який викликає значний інтерес у представників різних наукових напрямів).

Складно точно підрахувати, яким є науковий, економічний, соціальний ефект діяльності Інституту за всі роки його існування, але з

упевненістю можна стверджувати, що він надзвичайно вагомий. Співробітники Інституту видали сотні монографій, збірників праць, підручників, довідників, оглядів, наукових статей, енциклопедичних та історичних розвідок, отримали кілька сотень авторських свідоцтв і патентів на винаходи. Всім добре відомі такі розробки Інституту, як уже згаданий «Вікасол»; білкові кровозамінники (БК-8) та білкові препарати системи зсідання крові (фактори VIII і IX); протипухлинний препарат «Мєбіфон»; антиалкогольний препарат «Мєдихронал»; водорозчинний препарат вітаміну D₃ для немовлят «Відеїн»; вітамінно-мінеральні комплекси «Кальмівід-М», «Мєбівід», «Мєтовітан»; кровоспинний комбінований засіб «Карбогемостат»; засіб для поліпшення когнітивних функцій «Альфакогнітин»; тест-системи для діагностики загрози тромбоутворення; імунодіагностичні тест-системи для скринінгу протидифтерійного імунітету та захворювання на туберкульоз; набори високоефективних добавок до кормів для сільськогосподарських тварин тощо.

* * *

Інститут відсвяткував свій столітній ювілей 17 грудня 2025 р. в Національному академічному театрі опери та балету України імені Тараса Шевченка, де зібралися співробітники установи, керівництво Національної академії наук України, представники провідних українських дослідницьких центрів, освітніх закладів, медичних установ, військовослужбовці, громадські діячі, політики, журналісти. Ведучою заходу була відома лікарка-дерматолог, громадська і політична діячка, професор Української військово-медичної академії, доктор медичних наук Ольга Вадимівна Богомолець.

На початку зборів присутні вшанували хвилиною мовчання пам'ять українців, що загинули внаслідок російської збройної агресії.

Національний заслужений український академічний народний хор імені Григорія Верьовки виконав державний гімн України, духовний гімн «Боже великий, єдиний» та один із музичних символів українського опору російській агресії — пісню «Ой, у лузі червона калина».

Гостям заходу показали короткометражну науково-популярну стрічку «Чарівна біохімія», присвячену історії й здобуткам Інституту, видатним науковцям, чиє життя пов'язане з цією академічною установою.

Далі до слова було запрошено директора Інституту біохімії ім. О.В. Палладіна НАН України академіка НАН України **Сергія Васильовича Комісаренка**.

*Дорогі співробітники Інституту біохімії!
Шановні гості!*

Сьогодні ми відзначаємо певною мірою унікальний ювілей: не так багато інститутів Національної академії наук України мають сторічну історію. Все життя я працюю в Академії. Це унікальна організація, унікальна насамперед своєю мультидисциплінарністю. Зрештою, я вважаю, що відбудову України, яка потребує мультидисциплінарного підходу і планування, може забезпечити саме Національна академія наук України.

Важливо, що наукова діяльність в Академії дає можливість мати свободу — свободу праці, свободу думок. Оце відчуття свободи для вче-

Виступ директора Інституту біохімії ім. О.В. Палладіна НАН України академіка НАН України Сергія Васильовича Комісаренка

ного є принциповим, оскільки забезпечує широту і свободу погляду, свободу пошуку.

У своїй діяльності вчені мають кілька завдань. Головним, зрозуміло, є пошук нових знань, але, крім того, вчений, фахівець у своїй галузі, має застосовувати ці знання в експертній діяльності на користь своєї країни. Наш Інститут завжди послуговувався девізом, написаним на його гербі: *Pro bono hominis*, і крім розвитку фундаментальної науки, велику увагу приділяє практичному застосуванню її результатів на користь науки і людини. У 1920-х — 1930-х роках Інститут опікувався найактуальнішою тоді проблемою — якістю харчування населення і боротьбою з нестачею вітамінів. Потім сфера досліджень розширилася на вивчення структури протеїнів, їх біосинтезу, структури клітинних мембран. Зрештою, Інститут став одним із провідних у галузі наук про життя. Мій друг і колега Аарон Чехановер взагалі вважає, що біохімія є головною, центральною серед наук про життя, а решта наук дотичні до неї чи вийшли з неї, наприклад, як молекулярна біологія чи біологія клітини.

Третє завдання вченого — це педагогічна робота, підготовка молодого наукової зміни. Однак є ще й четверте завдання — поширення в суспільстві знань про науку. Наше українське суспільство, на жаль, дуже мало знає і про науку, і про те, чим займаються вчені, що дається

Виступ президента Національної академії наук України академіка НАН України Анатолія Глібовича Загороднього

Виступ лідера гурту «Тінь Сонця», пілота роти ударних безпілотників «Вирій» 241-ї ОБрТрО ЗСУ Сергія Василюка

взнаки, коли в парламенті голосують за виділення коштів на фінансування науки.

Бажаю всім міцного здоров'я і великого щастя. А ще всім нам — якомога швидшої і якомога повнішої перемоги над підступним ворогом!

Потім присутніх привітав президент Національної академії наук України академік НАН України **Анатолій Глібович Загородній**.

Високоповажні пані й панове!

Вельмишановні колеги, дорогі друзі!

Для мене висока честь і велика приємність від імені Національної академії наук України

привітати вас зі столітнім ювілеєм славетного Інституту біохімії ім. О.В. Палладіна.

За ці 100 років Інститут пережив і жакіття Другої світової війни, і нелегкий період 1990-х років з украй обмеженим фінансуванням наукових досліджень, і зараз, під час цієї кривавої агресії РФ проти України, продовжує плідно працювати.

Основна заслуга Інституту — його наукові досягнення найвищого світового рівня. І їх чимало. Вони стосуються розкриття механізмів метаболізму та його регуляції, нейроімунології, молекулярної біології, нанобіотехнологій і багато чого іншого. Ці результати утврджують Україну як країну з високим рівнем фундаментальної науки.

Я дякую колективу Інституту біохімії за його невтомну і здебільшого подвижницьку роботу. Своїми здобутками Інститут зобов'язаний насамперед своєму засновнику — видатному біохіміку Олександру Володимировичу Палладіну, а також великій плеяді видатних науковців. Безумовно, слід сказати добре слово й про нинішнього його директора академіка Сергія Васильовича Комісаренка, який успішно очолює Інститут упродовж останніх 28 років.

Сьогодні Інститут дуже багато чого робить для війська, для зміцнення оборони й безпеки держави, надає консультативні послуги з питань біобезпеки. Взагалі важко уявити собі Академію без Інституту біохімії ім. О.В. Палладіна.

Ще раз сердечно поздоровляю весь колектив Інституту, всіх працівників, усіх присутніх у залі з цією визначною подією в науковому житті України. Щиро бажаю всім добра і здоров'я, родинного затишку, великих успіхів і, безумовно, справедливої і найскорішої перемоги України над кривавим агресором.

Хай живе Інститут біохімії! Слава Україні!

Привітання колективу Інституту біохімії ім. О.В. Палладіна НАН України від Офісу Президента України зачитав академік НАН України С.В. Комісаренко.

Шановні друзі!

Щиро вітаємо вас зі 100-річчям від заснування вашого Інституту!

Упродовж століття тут формувалися потужні наукові школи, здійснювалися відкриття світового рівня, виховувалися покоління вчених, які працювали і працюють задля майбутнього нашої країни. І між них — Олександр Палладін, чиє ім'я стало символом української біохімічної науки і чия справа продовжується сьогодні з такою ж відповідальністю і глибиною. Результати ваших досліджень відомі далеко за межами України. Вони застосовуються в медицині, біотехнології, фармакології, сільському господарстві, захисті довкілля. Особливо важливо, що в умовах війни ваші розробки допомагають рятувати життя, підтримувати військову медицину і зміцнювати стійкість нашої держави.

Ви довели, що українська наука сильна, конкурентоспроможна і здатна відповідати на найскладніші виклики часу. Саме завдяки таким колективам, як ваш, Україна зберігає свій інтелектуальний суверенітет.

У цей урочистий день дякуємо кожному з вас за відданість справі, професіоналізм і віру в Україну. Бажаємо колективу нових відкриттів, наукових проривів, вдячних учнів та гідного визнання в світі!

Слава Україні!

Гості заходу переглянули також чотири відеопривітання з нагоди ювілею Інституту біохімії: генерального секретаря Федерації європейських біохімічних товариств професора Мігеля де ла Роза (Miguel A. De la Rosa), першого ізраїльського лауреата Нобелівської премії іноземного члена НАН України, професора Аарона Чехановера (Aaron Ciechanover), президента Лондонського королівського товариства (Royal Society), лауреата Нобелівської премії сера Пола Нерса (Paul M. Nurse) та українських політв'язів, які зараз перебувають в експедиції на антарктичній станції «Академік Вернадський».

Далі виступив лідер гурту «Тінь Сонця» і пілот роти ударних безпілотників «Вирій» 241-ї окремої бригади Сил територіальної оборони Збройних Сил України **Сергій Василюк**.

Радий вітати вас, шляхетне товариство, з таким величним ювілеєм. Щасливий, що ми

Співає солістка Національної опери України (сопрано) народна артистка України Людмила Монастирська

«Многая літа» у виконанні Національного заслуженого українського академічного народного хору імені Григорія Верьовки

можемо його відзначати в цій величній залі, а головне — в нашому нескореному Києві, в нашій українській столиці під синьо-жовтим прапором, вдома. Пані та панове науковці, завдяки вам ми є країна волі!

Сергій Василюк подякував науковцям за їхні нові винаходи, які ефективно допомагають рятувати життя українських захисників, і виконав дві пісні: «Країна волі» і «Меч Арєя». Слід зазначити, що слова до композиції «Країна волі» — це вірш Редьярда Кіплінга в перекладі українською заступника директора Інституту

біохімії ім. О.В. Палладіна НАН України доктора біологічних наук Володимира Олександровича Чернишенка.

Ювілейний концерт продовжив лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка, народний артист України, Герой України Анатолій Паламаренко, який продекламував осучаснену версію поезії Павла Тичини «Я утверждаюсь» і одну з гуморесок Павла Глазого.

Дует молодих виконавців із Київської муніципальної академії музики імені Р.М. Глієра — Софія Халак і Олександр Бричок — виконали знаменитий романс «Котики вербові» (слова Вадима Крищенка, музика Олександра Злотника) і власну авторську пісню.

Виступ солістки Національної опери України, лауреатки Національної премії України імені Тараса Шевченка, володарки відзнаки Президента України «Національна легенда України», народної артистки України Людмили Монастирської став справжньою родзинкою святкового вечора. Вона виконала арію Норми «Casta Diva» з опери Белліні «Норма», твір

Франца Шуберта «Третя пісня Еллен», більш відомий як «Ave Maria Шуберта», та пісню «Сонячно (Мати сіяла сон)» (слова Бориса Олійника, музика Володимира Тилика). Акомпанувала співакці піаністка Юлія Яценко. А в супроводі оркестрантів Національного заслуженого українського академічного народного хору імені Григорія Верьовки (художній керівник — народний артист України Ігор Курилів) Людмила Монастирська виконала українську народну пісню «Чотири воли пасу я».

Далі Анатолій Паламаренко продекламував Шевченків «Холодний Яр», а Національний заслужений український академічний народний хор імені Григорія Верьовки виконав «Рече та стогне Дніпр широкий», всесвітньо відомий український «Щедрик» та «Оду до радості» Людвіга ван Бетховена (як відомо, ця композиція нині є гімном Європейського Союзу).

На завершення артисти і глядачі разом заспівали Інституту біохімії ім. О.В. Палладіна НАН України «Многая літа».

*Підготувала О.О. Мележик
Фото пресслужби НАН України*